

Prof. Dr. phil. Josef Vojvodík, M.A.
Ústav české literatury a komparatistiky
Filozofická fakulta UK
nám. Jana Palacha 2
116 38 Praha 1
e-mail: Josef.Vojvodik@ff.cuni.cz

**Posudek na diplomovou práci Bc. Jana Musila
*Láska, smrt a psaní: Utrpení XYZ***

Intertextové vztahy Klímova „romaneta“ *Utrpení knížete Sternenhocha* ke Goethovu románu *Die Leiden des jungen Werther* jsou signalizovány již samotným názvem Klímova textu, dosud však zůstávaly stranou literárněvědné pozornosti. Právě toto téma učinil nyní Jan Musil předmětem své diplomové práce. Těžiště položil na hyper- a hypotextové a stylistické strategie, s nimiž Klíma v *Sternenhochovi* pracuje. V první části Jan Musil rekonstruuje a interpretuje explicitní i implicitní vztahy mezi oběma texty, v druhé části je zasazuje do širších umělecko- a literárně-estetických souvislostí se zaměřením na relevantní teoretické a umělecko-kulturní pojmy.

Pozoruhodná je již dobová recepce Klímova *Sternenhocha*, kterou se Jan Musil zabývá, nechávající ovšem intertextové vztahy k *Wertherovi* bez povšimnutí, což velmi pravděpodobně souvisí s dobovým pietním vztahem k básníku *Fausta* a k tzv. „klasičnosti“ a její hodnotové pozici. Vztah Klímova románu k *Wertherovi* však není, jak Jan Musil ukazuje, zdaleka jednoznačný a v návaznosti na teorii sylepse Michaela Riffatera jej charakterizuje jako „intertextově syleptický“, čímž je myšlen kontakt manifestního textu s jeho intertexty, při němž stopy cizího textu vytvářejí další, jiný smysl, dovolávající se „druhé“ četby textu, která jeho primární a manifestní smysl jako jednoznačný problematizuje. Tím se také jednoznačná četba mění ve dvoj- nebo víceznačnou. Výsledkem je nerozhodnost, která je ovšem zárukou sémantické životnosti a estetické působivosti literárního díla, neboť vytváří diferenci smyslu. Jan Musil ukazuje, že Klímův text je ve vztahu k *Wertherovi* „depatetizující, antiklimatický a parodický“ (s. 17). V éře „nové věčnosti“ dvacátých let musela být romantická sémantika spontánního projevu emocionality, namířená proti osvícenskému racionalismu a vystupňovaná až k sebedestruktivní „logice srdce“ a do extrému hnaného konfliktu mezi subjektivním citem a okolím, o které se emocionální subjekt roztříští (Kleistovy tragédie), vnímána jako anachronismus. Nicméně estetická fascinace iracionalitou emocí, extatický modus citovosti, který objevil raný romantismus, byl zejména pro modernu 20. století (zejména pro surrealismus) neméně přitažlivý.

Velmi podnětné postřehy přináší předkládaná práce také o mediálních aspektech žánru epistolárního románu a (kvazi-)deníku. *Wertherovy* i *Sternenhochovy* „záznamy“ jsou si právě v tomto aspektu velmi blízké již svou monologičností a tím, že modelují fantasma vytoužené, ale nedostupné osoby. A zároveň se hrdinové obou textů v průběhu děje zásadně proměňují. Goethův *Werther* je však prototypem člověka, který z nedosažitelnosti milované bytosti utíká z tohoto světa: ani jeho „práce truchlení“ nemůže tuto ztrátu kompenzovat.

To je další tematický a problémový komplex, který Jan Musil ve své práci konceptualizuje: vztah psaní k melancholii a smrti. Podnětné jsou také jeho úvahy o manýristickém stylu obou textů, tedy úvahy o strategiích antinormativní estetiky, která se v Klímově *Sternenhochovi* dotýká estetiky ošklivosti i obscénnosti, příznačné pro

antinormativní a antikanonické umělecké styly jako manýrismus (velmi pěkné jsou v práci také poznámky k Worringerově gotizující abstrakci jako jedné ze stěžejních estetických kategorií moderny). Kultura manýrismu a baroka¹ na tradici antinormativní estetiky jako jiného pojetí krásna navazuje, romantismu v ní pokračuje a moderna 20. století ji dále transformuje.

Dalo by se říci, že celá práce Jana Musila rekonstruuje a interpretuje různé formy a projevy hraniční (liminální) estetiky jako souvztažného pohybu mezi zachováváním hranic a jejich neustálou transgresí, což se ukazuje jako umělecko-esteticky konstitutivní princip moderny vůbec. Tím se do popředí dostávají *hraniční* nebo *krajní* pozice a hodnoty umění a estetična, totiž lokalizace estetických fenoménů mimo oblast kanonizovaného krásna (jak se tato tendence projevuje ostatně již v literatuře řecké a římské antiky). Tematizace oškřivosti, bizarnosti, úděsu, hnusu, bolesti/traumatu, obscénnosti se zde jeví nikoliv jako důsledek hledání pravdy, která se nemusí nutně shodovat s ideou krásna, ale jako hledání specifického estetického účinku *mimo* a za hranicemi krásna. Na dvou modelových příkladech Jan Musil invenčním způsobem ukazuje, že tyto hraniční fenomény získávají a rozvíjejí své epistemologické a estetické možnosti právě tam, kde fenomény „reprezentace“, „krásna“, „rozumu“ nebo „logiky“ uměleckými prostředky problematizují.

Proto Jan Musil věnuje pozornost fenoménům, jež obsah pojmů hranice a transgresivity epistémicky a významově spoluvytvářejí, jako exces, obscénnost, extáze, trauma, šílenství, melancholie, nevyslovitelnost, performance ad. Tyto fenomény představují zároveň hyperbolické pozice estetična, které se podle Bernhrada Waldenfelse² vyskytují v nadbytku, které ukazují, *co* a *když* je něco *více* a *jinak*. Hyperbolické úzce souvisí s mimořádným, jež vybočuje z řádu a uspořádanosti, aniž by se od ní ovšem zcela vzdálilo, a vyvolává tak údiv, ale i úděs.

Zajímavým experimentem by mohlo být čtení Klímova *Sternenhocha* prismaticem zmíněné „nové věčnosti“ a její estetiky chladu (jako stylového fenoménu; tímto směrem jde Worringerova teorie abstrakce), umělosti, dekonstrukce čtenáře, odmítání „vciťující“ četby a radikálního zpochybnění hermeneutického přístupu.

Není zde místo, abych se zabýval všemi originálními podněty, které práce Jana Musila přináší. Omezím se na konstatování, že jde o velmi vyzrálou, invenční a promyšlenou, komparativně fundovanou práci, jejíž sofistikovaný způsob argumentace je sám o sobě obohacující.

Proto mohu myšlenkově **pronikavou** diplomovou práci Jana Musila, která splňuje všechny požadavky, vřele a s potěšením doporučit k úspěšné obhajobě a navrhuji hodnocení „**výborně**“.

Prof. Dr. phil. Josef Vojvodík, M.A.

V Praze dne 23. 08. 2021

¹ Velmi oblíbené bylo v manýrismu a baroku spojení *eros* a *passion*, neustálé střídání afektů slasti a odporu. Co může působit perverzně, je ve skutečnosti výsledkem rétorických uměleckých prostředků, které mají vyvolávat silná afektivní hnutí, v nichž se prolínají *chlípnost* a *krutost*. Antitetické rétorické figury, přebujelé erotismy, jejichž cílem je zároveň stimulace morbidních nebo morbidně-erotických fantazií (Lohenstein, Gryphius, Johannes Scheffler ad.).

² Bernhard Waldenfels: *Hyperphänomene. Modi hyperbolischer Erfahrung*. Suhrkamp: Frankfurt am Main 2012, s. 21.